

med handskiära och axens updragande i handen, axens afhuggande, halmens hopbindande i tienlige kerfvar och sedan jemkande i storändan med bilan. Till rörtak bindas kärfvarne ej tiöckre än högst 1 quarters tiöcklek.

Vid fotens bindande, märckes at den mot et bräde bör läggas til at få den jemn, och första hvarfvet får ej läggas straxt så tiöckt, som foten bör blifva, utan i första hvarfvet lägges allenast ordinairt och bindes vid det närmaste läktet. Andra hvarfvet åter går ända utföre emot fotbrädet, men bindes först til i andra läktet, hvarföre rören eller halmen i det hvarfvet bör vara väl redig lång och utsökt.

Somlige binda det med vidior, men har den olägenheten, at en person skal stå innanföre och fästa vidian. När man gör noga calculation, skal den omkostnaden komma lika så dyr.

Med hyssing märckes, at man bör låta den förut väl sträckas ut at tågna: ty annars måste man sedan hafva det omaket, at med kilar sträcka till snörena.

Et sådant halmtak när det är väl bundit och lagdt, kan härda ut hela hundra åren, undantagandes at stängen och den förste kroppåshalmen kan behöfva utbytning.

Taket på Säby ladugård har en resning af 49 à 50 grader, eller på 19 alnars bredd en högd af 10 alnar.

C. M. Stenbock.

Ny fajansfabrikssignatur?

Från Örby kyrka har under sommaren 1911 deponerats i Borås Museum, som tillhör de sju häradernas kulturhistoriska förening, den ljusstake närstående bild visar. Till sin form liknar den närmast de ljusstakar af malm eller drifven mässing, som ofta förekomma under 1600-talet och som lefva kvar långt in på 1700-talet. Utom såsom här i fajans har denna stakform någon gång imiterats i trä. Därpå kan man finna prof i Nordiska Museets allmogeaufdelning. I metall är pipan dock smalare, elegantare; det beror väl på formens öfverflyttning i ett annat material, att pipan på staken,

fig. 1, blifvit för tjock i förhållande till foten. Ljusstaken är öfverdragen med hvitgrå, ganska sprucken glasyr. Som synes är staken också dekorerad med blomsterkvistar eller blomsterknippen samt streckornament. I och för sig torde detta ej vara så märkligt, men det som bör framhållas är kanske, att denna dekore-ring icke är utförd i en, utan i flera färger. Man hade väl knappast trott, att man annorstädes än vid de större fajansfabrikerna i Stockholm med så pass godt resultat löst uppgiften med polykrom dekore-ring.

Bland kvistarna står namnet Johan Lund. För tillfället har det ej kunnat utrönas, hvem som burit detta namn, då kyrkböckerna ligga nedpackade för transport från Vadstena till landsarkivet i Göteborg. Det är väl antagligast, att han är donator af staken till Örby kyrka. Det är ju en både gammal och utbredd plägsed på den svenska landsbygden, att en gifvare af en ljuskrona eller något annat till en kyrka därå angaf sitt namn.

På bottens undersida anträffas en signatur, fig. 2. Schene är en by, som ligger i Örby socken. Därstädes har sedan gammalt bedrifvits lergodstillverkning, och kakel fabriceras där ännu i dag. Vi ha förmodligen i bäraren af initialerna P. N. B. att se en krukomakare, som gjort sitt allra bästa, då han förmodligen visste, att den beställda ljusstaken skulle öfverlämnas till församlingskyrkan.

Fig. 1. Ljusstake.
Borås Museum. H. 225 mm.

Schene 1777
P. N. B.

Fig. 2. Signatur å fig. 1.

För att bedöma hur pass omfattande till äfventyrs fabrikationen i Schene har varit vore det af intresse att få meddelanden om, huruvida man på flere ställen än i Borås besitter signerade alster af tillverkningen i Schene. Det kanske förekommer långt flere sådana, än man anar.

Illustrationsmaterialet till detta meddelande och de här återgifna uppgifterna om fajanstillverkningen i södra Västergötland ha benäget ställts till Fataburens förfogande af Borås Museums intresserade föreståndare tandläkare G. Blomgren.

—a—i.

Notiser.

Utställning af Stockholmiana från 1600-talet. Från slutet af januari till in i mars 1912 har Nordiska Museets tillfälliga utställning nr 9 varit öppen. Denna omfattade byggnadsminnen från 1600-talets Stockholm och jordfunna föremål från i hufvudsak samma period. Öfver densamma utgafs en katalog, utarbetad af utställningens anordnare dr Sune Ambrosiani. Denna katalog är tack vare Samfundet St Eriks välvilja försedd med nära 40 illustrationer, bilder såväl från några af de viktigaste fyndplatserna som af ett stort antal utställda föremål. En särskild grupp på utställningen danades af i olika teknik utförda bilder från det gamla Stockholm, däribland mer än hundra af f. d. öfverintendenten A. T. Gellerstedt utförda akvareller från olika stadsdelar.

Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium, utgifvet af *Sigurd Curman* och *Johnny Roosval*. Band IV: **Uppland**, häfte I: *Erlinghundra härad* har utkommit i början af 1912. Det omfattande företaget att lämna ett konsthistoriskt inventarium för hela Sveriges kyrkor har härmed börjat realiseras. Arbetet är rikt illustrerad. För tillfället vilja vi endast påpeka detta häftes tillvaro. Vi torde återkomma till ett utförligare omnämnande.

Litteratur.

T. Norlind, *Studier i svensk folklöre*. Lund 1911. 458 s. text + 16 s. musiknoter. 8:o.

Författaren utgaf 1909 såsom gradualafhandling ett arbete om »Latinska skolsånger i Sverige och Finland», hvilket synes utmärka sig för vederhäftighet och framför allt synnerligen vidtomfattande litteraturstudier. Det senare kan äfven sägas om det ofvan angifna arbetet. En storstatlig förteckning öfver använd litteratur, belöande sig på icke mindre än fjorton sidor och angifvande mellan fyra- och femhundra arbeten och afhandlingar, inleder boken. Läggas härtill att, enligt samma förteckning, tretton in- och utländska biblioteksinstitutioner anlitats, så torde denna lista i sitt slag utgöra ett rekord — något som vill säga mycket inom vår moderna akademiska litteratur.¹

Gärna skulle jag hafva sett, att denna bok här anmälts af någon, som suttit inne med större kunskap och insikt än jag i de ämnen, som väl få betraktas såsom bokens egentliga innehåll. Emellertid är boken i sin helhet så mångsidig, att inom vårt land näppeligen någon mer än författaren själf torde kunna skriva en recension öfver arbetet i dess hela utsträckning. Det må därför ursäktas mig, om jag här anmäler en stor del af det sidorika arbetet helt summariskt och endast något utförligare behandlar en ensam afdelning däraf, lämnande åt andra att bedöma de afdelningar, hvilka icke falla inom mitt studieområde.

Såsom bokens titel, fattad i egentlig mening, antyder och såsom författarens akademiska lärarbefattning ger anledning att förvänta, behandlas framför allt folkets diktning och musik. Första afdel-

¹ Detta kan tyckas stå i en viss, men förmodligen endast skenbar, motsägelse till författarens klagan s. VIII öfver bristande tillgång på litteratur.

ningen rör sig sålunda om »diktkonstens, dansens och musikens ursprung» och redogör utförligt för de olika teorier, som härom framställts. Såsom resultat af sin undersökning framställer författaren, att »den primitiva poesien (såsom lyrik) leder sitt ursprung från interjektionssatser, i hvilka musiken är det hufvudsakliga. Ur den primitiva musiken, dansen och lyriken ha småningom en primitiv dramatik och epik uppstått» (s. 406).

Den följande afdelningen bär titeln »dans och musik i svensk folktro» och behandlar under underrubrik »Ljunby horn» sägnerna om de underjordiskas, trollens, feernas underbara dryckeskärl, hvilket genom rof eller på annat sätt kommit i människors ägo. Ur denna undersökning torde särskildt böra framhållas författarens iakttagelse, att detta kärl hos människorna får samma betydelse som det säges hafva haft hos trollen: »Hornet i släktens vård blir det, som både sammanhåller släkten och uppehåller dess kraft» (s. 74). Följande underafdelning utgör en framställning af tro och sägner om »älfvorna» och en undersökning af dessas väsen. Författaren finner, att inom svensk folktro älfvor och vattenväsen såsom hafsfrun och näcken äro att betrakta »delvis endast som tvenne grenar af samma älftrö» (s. 94). Den tredje underafdelningen bär öfverskriften »Näcken och hafsfrun» och den fjärde »Näcken och kristendomen». I dessa ingår bland annat en redogörelse om musikens underbara och trolska natur i folkåskådningen, samt om de kristna sägnerna om de »underjordiskas» (älfvors, vättars o. d.) härkomst. I förbigående må påpekas, att författarens s. 152 efter Fataburen (1906 s. 199) gjorda anförande från Soldan-Heppe är felaktigt. Hvarken i Fataburen eller hos Soldan-Heppe uppgifves, att någon assyrisk sägen om ett Lilits äktenskap med Adam förefunnits. Det anges blott, att Lilit möter i assyrisk folktro. Berättelserna om Adam och Lilit uppträda naturligtvis först hos ebreiska författare. Den s. 87 i noten gjorda anvisningen till »Meddelanden från Nordiska Museet 1891—92» s. 34 är ock oriktig. Den åsyftade artikeln handlar ej om »smörjning» utan om »smöjning», d. v. s. genomträdning. Samställningen s. 89 af slemsvampen *Aethalium* med älfvornas svampar beror tydligen på bristande botanisk kunskap, ett fel som emel-

lertid ej bör dömas strängt, om man tar i betraktande, att kulturhistoriker, mytologer o. s. v. allt för ofta visa fullkomlig okunnighet om äfven de enklaste naturförhållanden.

Bokens nästa hufvudafdelning — »Den naturmytiska folkvisan i Sverige» — behandlar de svenska folkvisor, i hvilka älfvor, näck eller hafsfru innehafva en hufvudroll. Hit höra visorna »Herr Magnus», »Älfvefärd», »Herr Olof och älfvorna», »Ungersven och hafsfrun», »Näcken och jungfrun», »Harpans kraft», »Agneta» och »Den bergtagna». Såsom »oegentliga naturmytiska visor» behandlas slutligen visorna »Hafsfrun» och »Näcken».

Hittills har författaren visserligen i stor utsträckning rört sig med svensk folktro, men dock hufvudsakligen blott sådan, som endast existerar i muntlig tradition. Undantagsvis har älfkulten, jämte näck- och sjöråcult, omtalats. I nu följande, fjärde, hufvudafdelning, hvilken handlar om »sånger vid svenska folkfester», träder författaren mera afgjort in på folksedens och kultens område, och afhandlingen erhåller därmed en bestämdare etnologisk karaktär. Innan jag något utförligare stannar vid denna afdelning, vill jag emellertid genast här nämna, att bokens sista hufvudafdelning afhandlar »den svenska polskans historia» och i samband därmed ger en historik öfver de svenska danserna i allmänhet från 1600-talet till år 1900.

Jag återgår nu till afdelningen »sånger vid svenska folkfester», hvilken synes mig mest beröra ämnen, som falla inom Nordiska Museets gebit, då ju vid folkfesterna till och med handgripliga kultföremål komma till användning. För att emellertid icke alltför mycket framställa denna bokens otvifvelaktigt svagaste del på det öfrigas bekostnad kommer jag att behandla äfven den tämligen kort, ehuru nog en utförligare granskning af åtskilliga där framkastade meningar och slutsatser kunde vara nog så lockande. Måhända återkommer jag till dessa vid en eller annan specialundersökning.

Afdelningen inledes med en uppsats om »folkfest och barnuppföstran», i hvilken skildras de inemot och vid jultiden förekommande gestalterna Martins, Nikolaus', Rupert Knechts uppträdande. Hvad förf. här (s. 243 f.) menar med sin förklaring af den s. k. gossbiskopens

och hvad jag vill kalla den saturnalska skolfestens uppkomst, kan jag ej fatta. Att man i denna företeelse möter en till skolorna öfverflyttad kvarlefva af saturnalierna eller befryndade folkfester med deras upphöjande af de underordnade till härskare och tvärtom har väl sedan länge fått anses som konstateradt. Det må för öfrigt fastslås, att författaren i detta kapitel uttalar, att äfven i festvisorna »små rester finnas» af de äldsta folkfestdikterna (s. 243); att han anser, att »gåfvobringandet hade såsom en offerhandling tillhört heddedomens gudstjänst», samt att han finner »det redan längesedan fastställt, att bakom många af de vid ofvan antydda tid uppträdande helgonen och djurgestalterna hedniska gudaväsen dölja sig» (s. 244). I det följande visar han nämligen benägenhet att frångå dessa åsikter. För öfrigt må så godt nu som senare sägas, att författaren i här ifrågavarande afhandling förefaller rätt inkonsekvent, ja att han redan vid nedskrifvandet af den tyska resumén i slutet af boken tycks ha gripits af vissa betänkligheter beträffande hvad han i boken förut nog så käckt uttalat. Den misstanken ligger därför nära, att åtskilligt äldre gods obearbetadt tagits med för att få ihop en »imponerande volym».

Kapitlet 2 inom afdelningen behandlar »Majvisor». Dessa härleder författaren från djäknesången, hvori han finner »kringvandring under sång med insamling af gåfvor i sin enklaste gestalt». I dessa djäknesånger var, enligt författaren, det religiösa uppbyggelseelementet det viktigaste. Folket lärde sig snart efterbilda dessa dikter, och så uppkommo de sånger, hvilka vid de folkliga kringvandringarna sjöngos. I början voro dessa strängt religiösa, och någon direkt anhängan om gåfvor förekom ej. Allteftersom sinnena förvärldsligades nedsjönk emellertid majsången till en blott och bar tiggarsång (s. 249). Såsom en majvisa af gammal grundtyp anföres den af Lovén¹ återgifna majmånadsvisan, hvilken Lovén anger redan förut föreligga i tryck. Därefter följa utdrag ur senare uppteckningar.

Det synes mig kunna sättas mycket starkt i fråga, om antydda resonemang är riktigt. Är det icke möjligen så, att i de här afsedda vårsångerna tiggarrisvisan sedan uråldrig tid ingått så-

¹ Folkklifvet i Skytts härad, 2 uppl., s. 110.

som ett mycket väsentligt moment? Redan från 200-talet e. K. finnas ju likartade vårvisor upptecknade eller citerade (jfr Rochholz, Alem. Kinderlied, 1857 s. 477 ff.), i hvilka den avslutande tigggarvisan ingår såsom en hufvudsak, ja hit hör t. o. m. en pseudohomerisk Eiresionesång (se Mannhardt, Wald- u. Feldk. 2, s. 243), hvilken i hvarje fall räcker tillbaka åtskilliga århundraden före vår tidräkning och redan den, i likhet med våra majvisor, var förbunden med kringbärandet af välsignelsebringande grenar. Likheten och äfven sammanhanget med nutida vårseder äro påtagliga.¹ Men näppeligen är det djäknarna, som infört dessa folkseder från antiken, eller skolorna, som uppfunnit motsvarigheter till dem hos andra folk alltifrån Rhodos och Kaukasus upp till vårt land och de Brittiska öarna. Är det icke möjligen så, att redan de gamla djäknevårvisorna haft samma uppgift som den af Thiele omtalade majvisan, nämligen att uttränga »gamla lättfärdiga» eller hedniska vårvisor (se s. 257), af hvilka »små rester» ännu torde finnas kvar i folkligt bevarade vårvisor.

När författaren i följande kapitel om »Staffansvisor» vid sin undersökning uppdelar den egentliga Staffansvisan i två enligt hans mening ursprungligen själfständiga moment: Staffansridten och tigggarvisan, så må detta alltså vara teoretiskt berättigadt, men historiskt torde aldrig någon Staffansvisa ha i praktiken förekommit utan åtföljande tigggarvisa. Att denna senare ofta har en annan rytm än den föregående sången beror naturligtvis därpå, att den i alla tider mer eller mindre improviserats i anpassning till omständigheterna och betraktats såsom mera profan och till formen oviktig. Redan i de forngrekiska nyss antydda festsångerna har tigggarvisan en annan rytm än den föregående sången (Mannhardt, Wald- u. Feldk. 2, s. 247). En antydan om tigggarvisans åldriga samband hos oss med Staffansvisan finner man i prosten Bromans bekanta Glysisvallur,² ett af författaren förbigånget dokument, hvilket väl dock, såsom visande tillbaka in på 1600-talet, är det äldsta bevarade vittnesbördet i denna fråga. Att Broman af etiska skäl fränkänner missionären

¹ Se vidare M. P. Nilsson, Griechische Feste (1906) s. 116 ff., 182 ff.

² Se Hægermark, Helsingboken s. 85.

Staffan diktandet af den plumpa tiggarris, hvaraf han meddelar prof, medan han ej anser orimligt, att denne sammansatt själfva Staffanssången kan ju ha ett viss kuriositetsintresse.

Resumén af Staffansridtvisan (s. 263) är, så vidt jag kan förstå, alldeles fritt konstruerad. Att Staffan ej uttager och vattnar *en* fåle, såsom Norlind framställer, utan *fem* fålar är väl ett genomgående drag för de svenska Staffansvisorna alltifrån Norrland ner till Blekinge. Äfven i den danska visan heter det ju för öfrigt, att »Stefan leder de foler (plur.) i vand». Med huru många hästar Staffan är afbildad i målningarna i Dädesjö kyrka kan jag för tillfället ej uppgifva; i hvarje fall är det ett flertal. Något hästurval i likhet med det anförda citatet ur balladen »Hafsfrun»¹ kan jag således omöjligt finna det vara fråga om.

Sidan 274 har författaren glömt att utsätta året (1898) för de »Meddelanden från Nordiska Museet», som han citerar. På kortare tid än tretton år kunna meningarna ej blott inom mytologiens utan ock inom folkloristikens område hinna bli preskriberade.² Så sent som 1875 står emellertid en så frigjord forskare som Mannhardt³ åtminstone särdeles nära den af Norlind utdömda uppfattningen och bibehåller ännu 1877 sitt på folkloristiska forskningar grundade antagande. Ehuru jag således med tämligen behållen vapenåra kunde uppgifva min 1898 innehafda ståndpunkt, finner jag åtminstone tills vidare knappast anledning att så göra.

I följande afdelning behandlar författaren visorna om »Staffan och Herodes», hvilka, åtminstone till det yttre, med de föregående hafva endast det gemensamt, att Staffan uppträder på bägge håll, på det senare dock endast såsom en biperson i samband med framträdandet af en underbar stjärna, som här anger Kristi födelse, under det hon i den förra gruppen bebäddar dagen. Om Staffans egenskap af hästvårdare nämnes också ej ett ord. »Staffan-Herodes-visan anknyter sig omedelbart till julsådespelen» (s. 411). Vid undersök-

¹ Hvarför ej hellre citera Geijer-Afzelius 45, där det t. o. m. talas om fem fålar, som i en version äro hvita, grå och röda?

² Författaren söker ju för egen räkning i sitt företal tillförsäkra sig själf ett dylikt öfverseende — och det genast.

³ »Die lettischen Sonnenmythen» i Zeitschr. f. Ethnol. B. 7. (1875).

ning af denna visa kommer författaren in på legenderna om den till lif återvaknande stekta tuppen, hvilket moment förekommer i engelska, färöiska, danska och svenska visor om Herodes. Första orsaken till legenderna om den Kristus bebådande tuppen synes författaren finna i omskrifvande härmningar af djurläten (s. 284 not. 3; jfr s. 22—23). Men någon särskild anledning till just denna omskrifning »Christus natus est» bör dock hafva förefunnits, ty alldeles af sig själf ger den sig uppenbarligen icke. Hvad myterna om det ljusets gud bebådande och demonerna fördrifvande hanegället beträffar, ligger väl traditionen från Avesta genom Aurelius Prudentius och vidare framåt i tiden så klar, att den ej gärna kan betviflas. Doktor S. Fries har ock visat, att den tupp, som enligt den evangeliska framställningen gol för Petrus, i själfva verket är antydda mytiska fågel.¹ Då det, såsom Norlind (s. 282) meddelar, i en engelsk handskrift från fjortonde århundradet säges, att det var Petrus-tuppen som, sedan stekt, (på påsknatten?) återuppstod på Judas' bord och gol, är detta därför kanske ej så alldeles obefogadt. Denna berättelse om tuppen på Judas' bord anser Norlind vara den äldsta af sitt slag. Den förekommer enligt hans uppgift (s. 282) tidigast i det apokryfiska s. k. Nikodemusevangeliet. Denna uppgift är emellertid vilseledande. Påtagligen har författaren till källa Child's ballads, men där säges blott, att berättelsen förekommer såsom interpolation i ett par handskrifter (engelska?) af nämnda evangelium,² och i de vanliga editionerna anträffas den ej. Högst intressant hade varit, om författaren sökt utreda nämnda handskrifterns ålder och ursprung. Äfven ett fastställande af åldern af den ungerska Stefanslegenden (s. 282) vore värdefullt. Tills ett sådant skett, saknar denna legend så godt som all beviskraft. Redan på 900-talet förekom tuppens bild på de kristna templens tak och torn³ väl af samma orsak som han i de antydda legenderna samställes med de kristna årsskiftetiderna jul och påsk, nämligen såsom ljusbebådaren. Att här inlåta mig på, huruvida den det nya året bådande tuppen

¹ Le Monde Oriental 1907—08 s. 242 ff.

² Jfr Melusine d. 6 1892 sp. 26.

³ S. Fries, efter Otte's Handbuch (5 uppl. B. I. s. 80).

kunnat i rit och föreställning sammanställas med äringshanen förbjuder mig utrymmet. Begreppen äro hvarandra emellertid så pass närstående, att det för den opartiske bedömare i hvarje fall icke a priori bör däri ligga någon orimlighet.

Det följande kapitlet behandlar »trettondagsvisor». Förbud mot tiggarrisor såsom ett gammalt inrotadt oskick i Tyskland på 1300-talet, i Sverige på 1600-talet omnämnas (s. 289). Efter detta följer ett kapitel om »Trettondagsspel», hvori författaren ger en utförlig och omsorgsfull framställning af dessas historia. Med anledning af det anmärkta förhållandet, att i en del julspel »Jesus vid tolf års ålder i templet» ingår såsom afslutning (s. 306), torde det ha för-tjänt påpekas, att redan det apokryfiska barndomsevangeliets slutar så. Afslutningen blir nämligen då ej så egendomlig, som författaren finner den.

Författaren öfvergår härefter i nästa kapitel till våra gamla »julbockspel». I motsats till, eller måhända utveckling af, förut (s. 311) uttalad mening, där »narren» i de nordiska trettondagsspelen härledes från djäfvulsgestalten i de gamla tyska julspelen, förbinder författaren här — och nog med allt skäl — narrens gestalt med de redan under den tidigaste medeltiden vid årsskiftet uppträdande djurmaskerna (s. 326—327). Man måste ock vid det förra stället fråga, hvarifrån djäfvulen erhållit sin ludna päls med svans och horn, ty något för honom ursprungligt är dock icke detta livré. — I förbigående sagdt har jag icke, såsom författaren (s. 332) uppger, i Nordiska Museets Meddelanden 1893—94 (s. 23) framställt den åsikten, att julbocken *härleder sig från* Torsbocken. Min åsikt var tydligen redan då som nu, att förhållandet snarare är tvärtom, eller rättare, att de hafva ett gemensamt ursprung i vegetations- och skördebocken. Hvad angår julbockens återuppståndelse i de svenska visorna om bocken¹ är det ju möjligt, att det där är ett tämligen tillfälligt tillägg. Detta var ju det enklaste sättet att vid vandrigen från gård till gård få bocken vidare. Då det väl emellertid från de flesta håll icke förnekas, att detta upptåg ursprungligen är af rituellt skaplynne, dristar jag påstå, att återupplefvan-

¹ Jfr ock P. G. Wistrands uppteckning i Fataburen 1911 s. 221.

det i hvarje fall ligger redan i förutsättningarna och i sakens natur, julbocken må nu föreställa en skördedemon eller helt enkelt ett offerdjur.¹ Häxornas djäfvulsbock dog ock hvarje häxsabbat men lefde upp till nästa. Om docenten Norlinds rent litteraturhistoriska utredning af de svensk-norska bockvisornas ursprung och sammanhang vågar jag icke yttra mig. Gällde det utredningen af t. ex. ett folkligt ornamentmotiv, skulle hans metod helt visst vara alldeles förkastlig: det banalt enkla, betydelselösa (jfr s. 332) visar sig där alltid representera det senaste urartningsstadiet. Håller man på, att bocksångerna anknyta sig till ett ursprungligen rituellt upptåg, torde man ock finna en annan förklaring af uppträdet med kapporna än att de påbreds för att »dölja en stöld» (s. 332). Mig synes förfarandet mycket erinra om förberedelserna för ett dödadt djurs återuppväckande, sådana de skildras i sägnerna och sagorna.²

I afdelningens sista kapitel söker författaren framställa ett nytt uppslag i julgranens historia. Han utgår därvid från den i Dybecks Runa 1843 h. 3 gifna skildringen från Risingebygden. En med ljus prydd grantulla, »julbusken», inbars under sång i jullekstugan »värdfolket till ära». Denna i början af 1840-talet af Dybeck upptecknade sed antager författaren helt godtyckligt »väl åtminstone då varit 40 år gammal», ett antagande, som, då det gäller en så sent upptecknad, så vidt vi känna, alldeles ensamstående företeelse inom vårt land, med god rätt kan betviflas. På grund af dels ett oriktigt citat från Dybecks Runa 1847 s. 28 (jfr ock Runa 1850 s. 18: brudgran och julgran äro ingalunda likbetydande ord), dels ett uppenbart missförstånd af hvad Rudbeck säger i Atland II, s. 227 (ej 237) om »jultänger», hvilka ej äro att förväxla med julgranar i egentlig mening (se äfven Norlind s. 338), samt af en i Lundin-Strindbergs »Gamla Stockholm» åberopad runstafundervisning kommer författaren sedan till den slutsatsen, att »en granceremoni, liknande julgranen, med brinnande ljus förekommit i Sverige under 1600-talets andra del» (s. 336). På grund af den äldsta uppgiften om en verklig jul-

¹ Jfr C. W. v. Sydow, Tors färd till Utgård. I. Tors bockslaktning, i Danske studier 1910 s. 65 ff.

² Jfr v. Sydow, anf. afhandl. s. 88, 93 o. s. v.

gran i Sverige, nämligen i riksrådet Karl Bondes fädernehem Björnö i Uppland (ej Skåne) omkring 1750, sluter författaren vidare till, att »under 1700-talet har denna sed mera allmänt antagits och fortfarande fattats som en symbol af ljuset, solen» (s. 336).

Huru påtaglig författarens missuppfattning af Rudbecks utsaga är, torde en kort granskning af den anförda källan vara nog att visa. Rudbeck säger, att till och under jul voro »tvenne gröne Trän aff Furu» resta vid portarna till allmogens hem. Denna sed var enligt Rudbeck redan då gammal, ty om dessa julstänger, hvilka i samma del s. 231 benämnas »julekors», heter det att de »på många, så Hedniske som Christne Runstafwar stå antecknade». Att framhålla är ock, att enligt samme sagesman julstängerna restes, »emedan de sågo intet trä om vintern wara grönt och lijka som lijff hafwa mera än Furan, och intet Trä feetare än det att brinna». Hvad Rudbecks mytologisk-etymologiska sammanställning af furan och solen beträffar, hvilken uppenbarligen ock inspirerat 1742 och 1743 års Undervisning om runstafven, så kan den lämnas åt sitt värde. Den möjlighet, som författaren s. 334 not 2 framkastar, borde han således hafva tagit fasta på, ty det är otvifvelaktigt den förklaringen, som träffar sanningen. Det var den ej blott lysande utan framför allt äfven värmande furubrasan, som under vintern ersatte solen. Författarens (s. 336) framställda förklaring af uppkomsten af bruket att »kläda julgran» såsom en fruktbarhetsmagi för det kommande året synes mig bestyrkas af det med de äldsta kända, ännu ej ljusprydda, julgranarna förbundna bruket att skaka af dessa de godsaker, som på dem upphängts, liksom frukter från ett träd.

Enligt Tille kom julgranen först 1815 till Danzig genom preussiska officerare, och vid något så när samma tid blef den väl ock känd i Pommern och Mecklenburg. Hos de estniska svenskarne synes ock det ljusprydda »julträdet» hafva förekommit redan i början af 1800-talet. Kanske kan man alltså tänka sig någon invandring från detta håll af den ljusklädda granen till Östergötland, såvida julgranens spridning i vårt land icke möjligen är att tillskrifva en och annan från kriget mot Napoleon hemvändande krigare. Tiden tycks passa godt in. I hvarje fall nödgas man tills vidare nog an-

taga, att den af grefve Carl Bonde omtalade julgranen varit en direkt från utlandet inkommen ensamstående främling — något som ju i detta förnäma herrehus lätt låter tänka sig. Ett vägande skäl mot all tanke på en ljusprydd julgran hos allmogen och medelklassen i äldre tider i vårt land gaf mig en allmogeman vid min förfrågan om julgranens ålder i hans hembygd: »Julgran kunde man ju inte ha så länge det var brukligt att ha julhalm på golfvet.»

Först sedan jag nedskrifvit det föregående har jag kommit att genomögna författarens företal. Jag betraktar nämligen i regel ej ett färskt vetenskapligt arbete, allra minst af en ung man, från personhistorisk eller litteraturhistorisk synpunkt. Emellertid finner jag att företalet ger åtskilligt att beakta. När författaren där talar om sin brist på tid att odeladt ägna sig åt sitt arbete, kan man, utgående från våra svenska förhållanden, ej afhålla sig från att härisa ett drag af naivitet. Ehuru lika litet »mytolog af facket» som tillhörande författarens läger delar jag däremot lifligt hans i företalet uttalade önskan, att den mytologiska forskningen må baseras på en allt fastare grund, en önskan, som jag för min del helt optimistiskt funnit under de senaste årtiondena allt mera förverkligad. Men detta har icke egentligen varit den filologisk-litteraturhistoriska skolans förtjänst. Hvar skulle vår arkeologiska forskning nu stå, om den ej längesedan brutit denna åskådnings bojar? Äfven den andliga arkeologien måste frigöra sig. Det är sannerligen på tiden att så sker. Att hon härvid i likhet med hvarje vetenskap, som beträder okänd mark, stundom nödgas trefva sig fram med hypoteser, är ett själfallet förhållande. Och därför har allra minst den filologisk-litteraturhistoriska skolan någon rätt att förebrå henne, något hvarpå författaren själf i här ifrågavarande arbete ger nog så slående bevis. Men ett oeftergiffligt kraf gäller för alla. Det är, att, när synteserna en gång af en framtids forskning tilläfventyrs mer eller mindre raseras, det för dem använda materialet i hvarje fall befinnes riktigt anfördt samt, så vidt möjligt, konsekvent samladt och samordnadt. Detta är nog det enda af bestående värde, som vi öfverhufvud taget både på det ena och andra hållet kunna åstadkomma. Det betydelsefullaste i docenten Norlinds bok torde ock vara

de däri inlagda källskriftöfversikterna. Dock få dessa ej alltför godtroget anlitas, ty äfven i dem, liksom i boken för öfrigt, förekomma tryckfel och kanske äfven skriffel i ej oansenligt större antal än som framgår af rättelselistan, hvilken för öfrigt också den i sin tur tarfvar sina rättelser.

N. E. Hammarstedt.

Johan Ekeblads bref, utgifna af N. Sjöberg. I. *Från Kristinas och Cromwells hof*. Stockholm 1911. 8:o.

I alla tider har det lyckligtvis funnits ungdomar med en sund själ i en sund kropp, som utan att för mycket vara filosofer äro utrustade med en nykter iakttagelseförmåga liksom med skolning nog stor att på ett åskådligt sätt redogöra för det lif, som rör sig omkring dem. En sådan yngling var Johan Ekeblad, författaren till den stora och oss så värdefulla brefsamling, hvars första del nu publicerats af Nils Sjöberg. Efter att ha uppfostrats 3 år i Tyskland och 3 år i Frankrike kom han 1649 vid 20 års ålder till drottning Kristinas hof och fick där anställning. Till sin fader, som satt hemma på Stola i Västergötland, och till sin äldre broder skrifver han med nästan hvarje post. Tonen i brefven är påfallande olika. Till brodern är tonen lättare. Om han så kan meddelar han honom gärna extra någon skandalhistoria från hufvudstaden. Hufvudtemat i brefven till fadern äro de politiska nyheterna och hvad som händer vid hofvet samt affärer. Han berättar om tidens stormän många anekdoter, som äro i hög grad belysande för tidsandan.

Dessa brefs värde som bidrag till den dåtida politiska och dagshistorien kommer förmodligen att uppskattas på annat håll. Hvad som här skall erkännas, är deras betydelse som fyndgrufva för vår kännedom om lifvet och kulturen vid Kristinas hof i landets hufvudstad och hos herremän ute på landsbygden. Här ges äfven många värdefulla bidrag till Stockholms topografi. Det finnes i dessa bref så många små roligheter, så många notiser och skildringar, som man kunde känna sig hågad att referera, men hvar finna en gräns? Hvertill skulle det också tjäna, då väl hvarje vän af vår historia personligen stiftar bekantskap med en sådan hufvudkälla för vår storhetstids odlingshistoria.

—a—i.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsavgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsavgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsavgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständigt ledamot och sedan befriad från alla avgifter.

Ledamot såväl stiftande som ständigt erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru, syskon eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsavgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock den 15 dec.—midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. Telefon 4. Riks Telefon 398.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Den utdelas gratis till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklådspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

Pärmar afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne och af utseende som ofvanstående bild visar samt till ett pris af **1 kr.** för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren **GUSTAF HEDBERG**, Regeringsgatan 28 A, Stockholm C.